

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМИ ДОГОВОРУ НАЙМУ (ОРЕНДИ) ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ З ЕКІПАЖЕМ, СТОРОНОЮ ЯКОГО Є ФІЗИЧНА ОСОБА-ПІДПРИЄМЕЦЬ

У статті досліджується проблема визначення форми договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, стороною якого є фізична особа-підприємець. Правовий статус фізичної особи-підприємця у його цивільно-правовому вимірі є доволі суперечливим. З одного боку, фізична особа-підприємець є людиною, тому особливості її правового статусу часто визначаються лише як «надбудова» над правовим становищем фізичної особи. З іншого боку, на діяльність фізичної особи-підприємця законотворець поширив регулювання тих нормативно-правових актів, якими врегульована підприємницька діяльність юридичних осіб, особливості правового статусу яких обумовлені їх відмінностями від людини. Однією з проблем, викликаних таким подвійним правовим статусом фізичної особи-підприємця, є проблема визначення форми договору. Подібна проблема виникає у випадках, коли договір потребує нотаріального посвідчення, а необхідність такого посвідчення ставиться законодавством в залежність від його суб'єктного складу. Згадана проблема виникає і у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, для якого законодавством висуваються вимоги щодо необхідності нотаріального посвідчення, коли його стороною є фізична особа. Підняте питання, хоч і було предметом деяких досліджень і неодноразово переглядалось судами, не тільки не втрачає свого теоретичного та практичного значення, а й набуває ще більшої гостроти після втрати чинності Господарським кодексом України.

Ключовим питанням є те, чи потребує договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем нотаріального посвідчення у випадку, коли його стороною є фізична особа-підприємець. Для вирішення цього питання слід проаналізувати існуючі аргументи «за» та «проти» необхідності такого посвідчення з тим, щоб, відкинувши нерелевантні аргументи, переглянути вагомі твердження в умовах нової правової парадигми, в якій Господарський кодекс України вже не регулює відносини сторін. На кінець, потрібно оцінити необхідність нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу з точки зору доцільності. Шляхом до вирішення названих проблем може стати комплексний аналіз норм цивільного законодавства, присвячених статусу учасників цивільних відносин та формі договору.

Автор робить висновок про те, що проблема визначення форми договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, стороною якого є фізична особа-підприємець, не може бути ефективно вирішена інакше, ніж внесенням змін до цивільного законодавства. Питання про форму договору, яке є питанням суто формальним, має недвозначно вирішуватись законотворцем, а спроби судів заснувати нові правила для його вирішення тільки підкреслюють таку необхідність. Саме тому, на передній план виходить питання доцільності нотаріального посвідчення досліджуваного договору. Автор стверджує, що вимога щодо обов'язковості нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем є нераціональною, оскільки доцільність її існування не може бути пояснена жодною з тих причин, з якими зазвичай пов'язується необхідність дотримання саме такої форми договору. З названих причин, автор резюмує невиправданість та надмірність такої вимоги. Зрештою, автор пропонує внести до цивільного законодавства відповідні зміни.

Ключові слова: договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, форма договору, нотаріальне посвідчення, фізична особа-підприємець.

Постановка проблеми. Правовий статус фізичної особи-підприємця у цивільних відносинах є досить дискусійним і таким, що породжує низку теоретичних і практичних проблем. Фізична особа-підприємець насамперед є людиною. Відтак, особливості її

статусу нерідко визначають в якості «надбудови» над правовим становищем фізичної особи. У той же час, нормою ст. 51 Цивільного кодексу України (надалі за текстом – «ЦК України») на діяльність фізичної особи-підприємця було розповсюджено регулювання

нормативно-правових актів, якими врегульована підприємницька діяльність юридичних осіб. Відмінною рисою правового становища останніх є те, що їх правовий статус багато в чому побудований на відмінностях від людини. Серед низки проблем, викликаних таким подвійним правовим статусом фізичної особи-підприємця, однією з найбільш поширених на практиці є проблема визначення форми договору. Вона виникає там, де норми законодавства встановлюють вимоги щодо необхідності нотаріального посвідчення договору, а обов'язковість такого посвідчення пов'язується з його суб'єктом складом. Подібна проблема виникає, зокрема, у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, нотаріальне посвідчення якого стає обов'язковим, коли його стороною є фізична особа.

Таким чином, головним тут є питання про те, чи потребує договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем нотаріального посвідчення, якщо його стороною є фізична особа-підприємець. Другим за порядком, але не за вагомістю, питанням є питання доцільності встановлення вимог щодо обов'язковості нотаріального посвідчення досліджуваного договору за наведених обставин.

Актуальність. Проблема визначення форми договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, стороною якого є фізична особа-підприємець, має теоретичне та практичне значення, яке складно не назвати вагомим.

Укладаючи договір найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, сторони повинні усвідомлювати якої форми договору їм слід дотриматись з тим, щоб договір вважався дійсним. В умовах невизначеності, коли вимоги цивільного законодавства щодо форми договору є непрозорими, стороні, яка є фізичною особою-підприємцем, та її контрагенту досить складно встановити, чи є нотаріальне посвідчення такого договору обов'язковим. Сумніви таких осіб будуть цілком справедливими, адже навіть на рівні касаційної інстанції судді не можуть досягти консенсусу щодо правильного вирішення такої проблеми. Полеміка суддів фактично відтворює ті ж аргументи, якими послуговуються вчені-цивілісти, що лише підкреслює його значимість.

Згадані питання, хоч і були предметом деяких досліджень, рівно як і судових спорів, не тільки не втрачають свого теоретичного та практичного значення, а й набувають ще більшої актуальності після втрати чинності Господарським кодексом України (надалі за текстом – «ГК України») – основним нормативно-правовим актом, який донедавна регулював підприємницьку діяльність юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема визначення форми договору найму (оренди)

транспортного засобу з екіпажем, стороною якого є фізична особа-підприємець, до сьогодні не була предметом окремих наукових досліджень. В межах власних досліджень на проблему, зумовлену подвійним правовим статусом фізичної особи-підприємця, звертали увагу такі науковці, як Л.Л. Тарасенко [1, с. 78], І.А. Селіванова [2, с. 5], В.М. Коссак [3, с. 4], Н.С. Кузнєцова [4, с. 10], З.В. Ромовська [5, с. 177], Д.В. Боброва [6, с. 78]. У той же час, в контексті договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем це питання комплексно ще не досліджувалось.

Мета і завдання статті. Для вирішення цього питання слід проаналізувати існуючі аргументи «за» та «проти» необхідності нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем з тим, щоб встановити які з них є дійсно вагомими, та чи не втратили вони своєї переконливості після втрати чинності ГК України. Окрім того, необхідно зважити вимоги щодо необхідності нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного на предмет її доцільності.

Виклад основного матеріалу. За загальним правилом, встановленим ч. 1 ст. 799 ЦК України, договір найму транспортного засобу укладається у письмовій формі. Частина 2 цієї ж статті встановлює виняток із загального правила. За змістом згаданої норми договір найму транспортного засобу за участю фізичної особи підлягає нотаріальному посвідченню [7]. Це правило застосовується до обох підвидів договору найму (оренди) транспортного засобу (як з екіпажем, так і без), відтак і проблеми його застосування є спільними.

У зв'язку з цим постає питання необхідності нотаріального посвідчення договору найму (оренди) ТЗ з екіпажем, стороною якого є фізична особа-підприємець. Остання за своєю сутністю є людиною, тобто фізичною особою. У той же час, за змістом ст. 51 ЦК України до підприємницької діяльності фізичних осіб застосовуються нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність юридичних осіб, якщо інше не встановлено законом або не впливає із суті відносин [7]. Ще донедавна таким нормативно-правовим актом був ГК України. Особливістю регулювання згаданого акту було те, що останній не вимагав нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу. Зараз ГК України втратив чинність, а у тому у дискусії з питання визначення форми досліджуваного договору, стороною якого є фізична особа-підприємець, складається новий виток.

На проблему, пов'язану з «подвійним статусом» фізичної особи-підприємця, неодноразово звертали увагу науковці. Ця проблема по різному вирішувалась і судами. Доволі вдале підсумування протилежних позицій науковців і суддів було здійснено у дис-

ертаційному дослідженні Л.Л. Тарасенко [1, с. 76 – 86].

Завдяки аналізу попередніх досліджень науковців Л.Л. Тарасенко поділяє їх аргументи на категорії «за» та «проти» необхідності нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу, стороною якого є фізична особа-підприємець, відкидаючи при цьому ті з них, які є нерелевантними. Так, вчений зазначає, що відсутність вказівки на фізичну особу-підприємця серед положень Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, присвячених нотаріальному посвідченню договору найму транспортного засобу, в якості аргументу «проти» його нотаріального посвідчення не можна брати до уваги, оскільки вони лише відтворюють положення ч. 2 ст. 799 ЦК України [1, с. 78]. На думку Л.Л. Тарасенко «аргументи щодо спеціального правового статусу фізичної особи – підприємця та можливого негативного впливу на фізичну особу – підприємця, що є стороною договору найму транспортного засобу, є скоріше не обґрунтуванням можливості не посвідчувати договір найму нотаріально, а аргументами, які обґрунтовують доцільність внесення відповідних змін до ЦК України щодо скасування нотаріального посвідчення договору найму транспортного засобу за участю фізичної особи – підприємця» [1, с. 78].

В результаті відсіювання зазначених вище доводів, Л.Л. Тарасенко обґрунтовано зводить перелік вагомих аргументів «проти» обов'язковості нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу до одного. Таким аргументом вчений вважає розповсюдження на діяльність фізичних осіб-підприємців правового регулювання, яке охоплює підприємницьку діяльність юридичних осіб (ст. 51 ЦК України), участь яких у досліджуваному договорі не створює підстав для відступу від звичайної письмової форми [1, с. 85]. Прикметно, що використання саме цього аргументу, є характерним і для судів, що вказує на життєздатність позиції згаданого науковця. Основним аргументом на користь обов'язковості нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу, який переважає серед позицій теоретиків, є відсутність фізичної особи-підприємця у встановленому ЦК України переліку учасників цивільних відносин, що змушує розглядати її в якості звичайної фізичної особи [1, с. 85].

Знаковим моментом у вирішенні описаної проблеми стало винесення Великою Палатою Верховного Суду Постанови від 14.06.2023 року у справі № 125/1216/20. Розглядаючи справу, в якій питання обов'язковості нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу, укладеного між фізичними особами-підприємцями, виявилось

проблемним, суд ввів додатковий критерій для його вирішення. Так, Суд зазначив: «Для вирішення питання, чи підлягає договір найму (оренди) транспортного засобу, стороною якого є ФОП, нотаріальному посвідченню згідно із частиною другою статті 799 ЦК України, слід виходити не лише із суб'єктного складу відповідних правовідносин, важливим у цьому випадку є також зміст самих правовідносин (у цьому разі договірних відносин оренди транспортного засобу) та чи є такі відносини господарськими. Необхідним є встановлення правового статусу фізичної особи у цих правовідносинах – чи діє вона у власних інтересах, чи як суб'єкт господарювання, який орендує транспортний засіб з метою його використання у своїй господарській діяльності» [8]. Отже, судом було запропоновано доволі гнучке правило, за яким необхідність нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу визначається не тільки його суб'єктним складом, а й цільовим призначенням орендованого транспортного засобу.

На наш погляд, така позиція не позбавлена вразливостей. По-перше, видається, що розмежування «цільового» використання орендованого транспортного засобу та «нецільового» може бути ускладненим навіть за наявності обмежень, передбачених договором. Така ситуація має місце, коли фізична особа-підприємець, будучи ще й звичайною фізичною особою, подекуди використовує транспортний засіб (наприклад, автомобіль) для задоволення своїх побутових потреб. У той же час, у договорі найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем можливість реального обмеження використання транспортного засобу виключно господарськими цілями є більш здійсненою, оскільки підпорядкований наймодавцю екіпаж може відмовити наймачу у нецільовому використанні орендованої речі. Однак, зважаючи на те, що висновок Великої Палати Верховного Суду стосується усіх видів договору найму (оренди) транспортного засобу, порівняна легкість застосування додаткового критерію у досліджуваному договорі, навряд може вважатись аргументом на користь зручності запропонованого судом підходу. По-друге, запропонований Верховним Судом критерій здається недоречним для визначення ролі, в якій виступає фізична особа-підприємець у договорі найму (оренди) транспортного засобу, якщо вона бере участь на стороні наймодавця. Видається, що наймодавець, який в принципі здає річ в найм для генерації доходу, завжди має на меті його отримання, незалежно від наявності статусу фізичної особи-підприємця. По-третє, за відсутності у цивільному законодавстві додаткового критерію, запропонованого судом, тлумачення норм права, здійснене ним, тяжіє до нормотворчості. За схожих обставин подібна розширена

«інтерпретація» норм закону судом була визнана Європейським судом з прав людини такою, що суперечить принципу верховенства права (рішення у справі «ТОВ «Укркава» проти України» (Ukrkava, TOV v. Ukraine), заява № 10233/20, пункт 47, від 06.02.2025 року) [9].

Відзначимо, що з такою позицією Великої Палати Верховного Суду не погодилась і значна частина її суддів, які в Окремій думці від 14.06.2023 року, послуговуючись в якості аргументу відсутністю виокремлення фізичної особи-підприємця в окрему групу учасників цивільних відносин, зазначили, що договір найму (оренди) транспортного засобу, стороною якого є така особа, має бути нотаріально посвідченим [10].

На наше переконання, позиція, висловлена в Окремій думці від самого початку була переконливішою за позицію, зазначену в Постанові. Видається, що після втрати чинності ГК України, єдиний вагомий аргумент, який використовувався науковцями та суддями для виправдання необов'язковості нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу, більше не може використовуватись. Відтак, склалися умови для перегляду цього питання судами. Інакше кажучи, питання щодо форми договору найму (оренди) транспортного засобу, стороною якого є фізична особа-підприємець, хоч і було вирішене судом, все ж залишається суперечливим. Ефективно виправити таку суперечність може лише законотворець.

Видається, що питання про форму договору є питанням формального характеру. Відтак, вимоги щодо форми договору мають бути недвозначно сформульовані в законі. За таких умов, дискусії щодо доцільності встановлення тієї чи іншої форми договору мають сенс лише при формулюванні змісту такої імперативної норми законотворцем, яких на етапі правозастосування вже не має бути. Норми закону, якими встановлюються вимоги до форми договору, мають бути однозначними настільки, щоб унеможливити їх розширену чи множинну інтерпретацію. Відтак, за усієї переконливості аргументів на користь як «за», так і «проти» обов'язковості нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу, стороною якого є фізична особа-підприємець, це питання не може бути ефективно вирішене в межах наукової доктрини чи судової практики. Тому, питання доцільності встановлення вимог щодо обов'язковості нотаріального посвідчення досліджуваного договору в цій дискусії виходить на передній план.

Загалом, на питання доцільності нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу звертали увагу ще Л.Л. Тарасенко та І.А. Чуркін. Різниця в їх поглядах полягає в тому, що Л.Л.

Тарасенко пропонує відмовитись від нотаріального посвідчення, тільки якщо стороною такого договору виступає фізична-особа підприємець [1, с. 86], а І.А. Чуркін вважає доцільною майже цілковиту відмову від його нотаріального посвідчення, незалежно від того, зареєстрована фізична особа підприємцем, чи ні [11, с. 48]. Так, І.А. Чуркін зазначає: «вимоги щодо нотаріального посвідчення договору найму (оренди) за участі інших категорій фізичних осіб (повністю дієздатних, які є унітарними власниками АТЗ, щодо передання у найм якого укладається договір) є невиннованим ускладненням його форми та призводить до зайвих витрат (на нотаріальне посвідчення) при його укладенні» [11, с. 48]. Необхідність нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу вчений пропонує зберегти лише для випадків, коли такі фізичні особи є представниками малолітніх, недієздатних осіб, осіб, обмежених у цивільній дієздатності та неповнолітніми особами, представниками фізичних осіб від їх імені, співвласниками транспортного засобу [11, с. 48]. Втім, дослідження І.А. Чуркіна стосувалось виключно договору найму (оренди) автомобільного транспортного засобу. Відтак питання доцільності нотаріального посвідчення договору найму (оренди) інших видів транспортних засобів, як і договору, в межах якого транспортний засіб надається разом з екіпажем, залишається невирішеним.

Автор підтримує позицію І.А. Чуркіна, суть якої зводиться до відмови від обов'язкового нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу, стороною якого є будь-яка фізична особа, окрім деяких вразливих категорій. Водночас, автор пропонує розглянути питання доцільності нотаріального посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу (зокрема, і з екіпажем) з дещо іншої точки зору.

Як правило, ЦК України імперативно встановлює вимоги щодо необхідності нотаріального посвідчення правочину у випадках, коли предметом правочину є нерухоме майно (яке переважно є цінним), коли дієздатність фізичної особи потребує перевірки незалежною особою (нотаріусом) тощо. Натомість, є лише декілька випадків, коли обов'язковість нотаріального посвідчення ставиться в залежність від статусу особи як учасника цивільних відносин. Так, обов'язковим є нотаріальне посвідчення засновницького договору, якщо акціонерне товариство засновується за участі фізичних осіб (ч. 2 ст. 153 ЦК України); договору дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує п'ятдесятікратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян (ч. 5 ст. 719 ЦК України); договору найму (оренди) транспортного засобу, в якому стороною є фізична особа (ч. 2 ст. 799 ЦК

України); договору позички транспортного засобу (крім наземних самохідних транспортних засобів), в якому хоча б однією стороною є фізична особа (ч. 4 ст. 828 ЦК України) [7]. Деякі інші правочини за участю фізичної особи також мають бути посвідченими нотаріально: договір довічного утримання (ст. 745 ЦК України), договір оренди житла з викупом (ч. 2 ст. 811 ЦК України), заповіт (ч. 3 ст. 1247 ЦК України), спадковий договір (ч. 1 ст. 1304 ЦК України) [7]. Однак, враховуючи, що їх специфіка якраз і полягає в обов'язковій участі в них фізичної особи, останні не можна віднести до категорії тих правочинів, необхідність нотаріального посвідчення яких залежить від статусу учасника цивільних відносин.

З наведеного переліку видно, що випадків, коли статус учасника цивільних відносин визначає необхідність нотаріального посвідчення правочину, досить небагато, і виглядають вони скоріше аномалією на фоні інших правочинів. Необхідність нотаріального посвідчення останніх, як правило, виправдовується високою вартістю майна, необхідністю реєстрації речових прав на майно, податковими цілями (коли нотаріус виступає в якості податкового агента), необхідністю захисту слабкої сторони правочину тощо. Так само, нам слід відкинути: засновницький договір, обов'язковість нотаріального посвідчення якого зумовлена необхідністю переконатись у відсутності дефектів волевиявлення та дієздатності засновників акціонерного товариства – фізичних осіб; та договір дарування валютних цінностей фізичних осіб між собою на суму, яка перевищує п'ятдесятікратний розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, участь у посвідченні якого нотаріусом потрібна для забезпечення податкових надходжень. Отже, залишається лише два випадки, в яких вимога щодо обов'язковості нотаріального посвідчення висувається в залежності від статусу фізичної особи. В обох випадках йдеться про договори, які опосередковують передачу транспортного засобу у користування: договір позички транспортного засобу (окрім наземних самохідних транспортних засобів) та договір найму (оренди) транспортного засобу.

Доцільність обов'язкового нотаріального посвідчення обох згаданих договорів залишається незрозумілою. Відмінність договору позички від договору найму (оренди) транспортного засобу в питанні необхідності нотаріального посвідчення становить те, що таке посвідчення є необов'язковим, якщо транспортним засобом, який передається у користування, є наземний самохідний транспортний засіб. До прийняття в 2011 році Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення надмірного державного регулювання у

сфері автомобільних перевезень» [12] норма ч. 4 ст. 828 ЦК України не містила такого винятку, а нотаріальне посвідчення договору позички було обов'язковим в усіх випадках, коли його стороною виступала фізична особа. Принципової різниці між договором найму (оренди) транспортного засобу та договором позички транспортного засобу, окрім характеристики їх відплатності, немає. Тому те, що згаданого винятку не було зроблено для договору найму (оренди) наземного самохідного транспортного засобу, слід віднести до упущень законотворця.

Спільними рисами обох договорів є те, що: 1) вони передбачають передачу транспортного засобу у користування; 2) вони мають бути посвідчені нотаріально, якщо їх стороною є фізична особа. Необхідність їх нотаріального посвідчення не може бути пояснена вартістю або специфікою транспортного засобу. По-перше, якщо високу вартість транспортного засобу розцінювати в якості аргументу на користь доцільності нотаріального посвідчення згаданих договорів, тоді той факт, що для юридичних осіб подібної вимоги не встановлено, викликає подив. Зрештою, вартість транспортного засобу в абсолютному вираженні є такою ж високою і для цієї категорії учасників цивільних відносин. По-друге, вимога про обов'язковість нотаріального посвідчення договорів, за яким передається право користування транспортним засобом, здається дивною на фоні того, що його відчуження нотаріального посвідчення не вимагає. У випадках, коли обов'язковість нотаріального посвідчення договору обумовлена вартістю предмету, воно є обов'язковим передусім при переході права власності (тобто більш суттєвій зміні у речових правах сторін).

Так само, автор не вбачає жодного переконливого аргументу, який би виправдовував доцільність вимоги про обов'язкове нотаріальне посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу крізь призму особливостей становища фізичної особи. Така вимога могла б бути пояснена необхідністю перевірки нотаріусом дієздатності та віку фізичної особи під час посвідчення договору, що дозволила б йому встановити, чи необхідна для укладення правочину нотаріально посвідчена згода батьків (усиновлювачів) або піклувальника і дозвіл органу опіки та піклування. Втім, така аргументація не позбавлена вразливостей. По-перше, видається, що нотаріус є не єдиною особою, компетенція якої дозволяє перевірити вік сторони договору найму (оренди) транспортного засобу. Така перевірка досить легко може бути проведена і самим контрагентом шляхом огляду документів, які підтверджують особистість такої особи. По-друге, якщо єдиною метою вимоги про обов'язкове нотаріальне посвідчення договору є забезпечення перевірки дієздатності фізичної особи,

вона позбавляється сенсу тоді, коли стороною договору є фізична особа-підприємець, яка з моменту реєстрації підприємцем наділяється повною цивільною дієздатністю (ч. 3 ст. 35 ЦК України) [7]. В останньому випадку для перевірки дієздатності фізичної особи-підприємця її контрагенту достатньо буде оглянути її реєстраційні документи (наприклад, витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців), які підтверджують такий статус.

Висновки. З урахуванням викладеного, вважаємо, що встановлена ЦК України вимога про обов'язкове нотаріальне посвідчення договору найму (оренди) транспортного засобу (зокрема, і з екіпажем), в якому стороною є фізична особа, є нераціональною, оскільки доцільність її існування не може

бути пояснена жодною з тих причин, з якими зазвичай пов'язується необхідність дотримання саме такої форми договору. Відтак, для усунення проблем у правозастосуванні пропонуємо вилучити зі ст. 799 ЦК України другу частину. Письмова форма договору найму (оренди) транспортного засобу (зокрема, і з екіпажем) є достатньою формалізацією домовленості сторін, до якої б групи учасників цивільних відносин вони не відносились.

Наостанок, слід відзначити, що вирішення проблеми визначення форми договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, стороною якого є фізична особа-підприємець, на користь відмови від його нотаріального посвідчення відкриває нові напрямки для перегляду вже існуючих наукових підходів до дослідження форми договору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тарасенко Л. Л. Договори у сфері оренди транспортних засобів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03/ Тарасенко Леонід Леонідович. – Львів, 2014. – 252с.
2. Селіванова І. Майновий найм (оренда): Господарський чи Цивільний кодекси? Юридична газета. 2004. 28 січня (№2). С.10-15.
3. Науково-практичний коментар ЦК України / Ю. Б. Бек, Й. Г. Богдан, Л. В. Григоровська та ін. ; за ред. В. М. Коссака. 2-ге вид. К. : Істина, 2008. 992 с.
4. Зобов'язальне право: теорія і практика. / За ред. О.В. Дзери. К.: Юрінком Інтер, 1998. 912 с.
5. Ромовська З. Українське цивільне право: Загальна частина. Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури. 2009. – 594 с.
6. Науково-практичний коментар ЦК України : у 2 т. / Д. В. Боброва, О. В. Дзера, А. С. Довгерт та ін.; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. 3-тє вид. К.: Юрінком Інтер, 2008. Т. 1. 736 с.
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
8. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.06.2023 року у справі № 125/1216/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111614258> (дата звернення: 27.11.2025).
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «ТОВ «Укркава» проти України, заява № 10233/20» від 06 лютого 2025 року. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-244802> (дата звернення: 27.11.2025).
10. Окрема думка до Постанови Великої Палати Верховного Суду від 14.06.2023 року у справі № 125/1216/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112030636> (дата звернення: 27.11.2025).
11. Чуркін І.А. Договір найму (оренди) автомобільного транспортного засобу без екіпажу: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Чуркін Ігор Анатолійович. – Харків, 2015. – 194 с.
12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо усунення надмірного державного регулювання у сфері автомобільних перевезень: Закон України від 05.07.2011 року № 3565-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3565-17#Text> (дата звернення: 27.11.2025).

REFERENCES

1. Tarasenko, L. L. (2014). *Contracts in the field of vehicle leasing*. Candidate's thesis. Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine [in Ukrainian].
2. Selivanova, I. M. (2004). Property lease: Commercial Code or Civil Code? *Yurydychna hazeta*, 2, 10–15 [in Ukrainian].
3. Kossak, V. M. (Ed.). (2008). *Scientific and practical commentary on the Civil Code of Ukraine* (2nd ed.). Kyiv: Istyna [in Ukrainian].
4. Dzera, O. V. (Ed.). (1998). *Law of obligations: Theory and practice*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
5. Romovska, Z. (2009). *Ukrainian civil law: General part*. Kyiv: Alerta; KNT; Tsentr navchalnoi literatury [in Ukrainian].

6. Dzera, O. V., Kuznietsova, N. S., & Luts, V. V. (Eds.). (2008). *Scientific and practical commentary on the Civil Code of Ukraine* (3rd ed., Vol. 1). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
7. Civil Code of Ukraine No. 435-IV. (2003, January 16). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> [in Ukrainian].
8. Supreme Court of Ukraine, Grand Chamber. (2023, June 14). *Judgment in case No. 125/1216/20*. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111614258> [in Ukrainian].
9. European Court of Human Rights. (2025, February 6). *Ukrkava LLC v. Ukraine* (Application No. 10233/20). <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-244802> [in Ukrainian].
10. Supreme Court of Ukraine, Grand Chamber. (2023, June 14). *Separate opinion to the judgment in case No. 125/1216/20*. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112030636> [in Ukrainian].
11. Churkin, I. A. (2015). *Lease agreement for a motor vehicle without a crew*. Candidate's thesis. Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine [in Ukrainian].
12. Law of Ukraine on amendments to certain legislative acts of Ukraine aimed at eliminating excessive state regulation in the field of road transport No. 3565-VI. (2011, July 5). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3565-17#Text> [in Ukrainian].

MOROZ ILLIA

PhD student of the Department of Civil Law of Yaroslav Mudryi National Law University

THE ISSUE OF DETERMINING THE FORM OF A CONTRACT FOR THE HIRE OF A VEHICLE WITH A CREW TO WHICH AN INDIVIDUAL ENTREPRENEUR IS A PARTY

Problem setting. The legal status of an individual entrepreneur in its civil law dimension is quite controversial. On the one hand, an individual entrepreneur is a person; therefore, the peculiarities of their legal status are often defined only as a 'superstructure' over the legal status of an individual. On the other hand, the legislator has extended the regulation of those normative legal acts that govern the entrepreneurial activity of legal entities, whose peculiarities of legal status are determined by their differences from individuals, to the activities of individual entrepreneurs. One of the problems caused by an individual entrepreneur's dual legal status is determining the form of the contract. This problem arises in cases where the contract requires notarisation, and the need for such certification is made dependent by law on its subject matter. This problem also arises in a contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew, for which the law requires notarisation when the party to the contract is a natural person.

Analyses of recent research and publications. The problem of determining the form of a contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew, to which an individual entrepreneur is a party, has not yet been the subject of separate scientific research. Within the scope of their own research, scholars such as L.L. Tarasenko, I.A. Selivanova, V.M. Kossak, and N.S. Kuznetsova, Z.V. Romovska, and D.V. Bobrova have drawn attention to the problem caused by the dual legal status of individual entrepreneurs. At the same time, in the context of a contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew, this issue has not yet been comprehensively studied.

Although the issue raised has been the subject of some research and has been repeatedly reviewed by the courts, it not only retains its theoretical and practical significance, but also becomes even more acute after the Economic Code of Ukraine ceased to be in force.

The purpose of the study. The key question is whether a contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew requires notarisation if one of the parties is a sole trader. To resolve this issue, it is necessary to analyze the existing arguments for and against the need for such certification, rejecting irrelevant arguments and reviewing valid statements in the context of a new legal paradigm, where the Commercial Code of Ukraine no longer regulates the relations between parties. Finally, it is necessary to assess the need for notarization of a vehicle lease (rental) agreement from the perspective of expediency. A comprehensive analysis of the provisions of civil law concerning the status of participants in civil relations and the form of the agreement may provide a solution to these problems.

Article's main body. The article examines the problem of determining the form of a contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew, to which an individual entrepreneur is a party. The author argues that the problem of determining the form of a contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew, to which an individual entrepreneur is a party, cannot be effectively resolved other than by amending civil legislation. The question of the form of the contract, which is a purely formal issue, must be unambiguously determined by the legislator, and attempts by the courts to establish new rules for its resolution only emphasise this necessity. That is why the question of the expediency of notarising the contract

in question comes to the fore. The author argues that the requirement for mandatory notarisation of a contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew is irrational, since the expediency of its existence cannot be explained by any of the reasons usually associated with the need to comply with this particular form of contract.

Conclusions and prospects for the development. In light of the foregoing analysis, it can be concluded that the requirement for the mandatory notarisation of a contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew, where a natural person is a party, as set out in the Civil Code of Ukraine, lacks sufficient justification. This requirement cannot be substantiated by any of the traditional grounds that typically necessitate the use of notarisation as a special contractual form. To eliminate existing difficulties in law enforcement and ensure greater legal certainty, it is therefore proposed that the second part of Article 799 of the Civil Code of Ukraine be repealed. A written contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew should be recognised as an adequate means of formalising the contractual relationship between the parties, irrespective of their legal status or category within civil relations.

Furthermore, resolving the issue of the contractual form of a contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew, involving an individual entrepreneur by abolishing mandatory notarisation creates new opportunities for re-evaluating established scholarly approaches to the study of contractual form in civil law.

Keywords: contract for the hire (lease) of a vehicle with a crew, form of contract, notarisation, individual entrepreneur.

За ДСТУ 8302:2015 цю статтю слід цитувати:

Мороз І. М. Проблема визначення форми договору найму (оренди) транспортного засобу з екіпажем, стороною якого є фізична особа-підприємець. *Право та інновації*. 2025. № 4 (52). С. 117–124. doi: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4\(52\)-15](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2025-4(52)-15).

Дата подання автором: 18.12.2025

Дата прийняття після рецензування: 23.12.2025

Дата опублікування: 23.12.2025